ABOUT THE SITUATION OF CHRISTIANS AT THE LOWER DANUBE IN THE FIRST MILLENNIUM. MISSIONARIES AND MARTYRS

Ştefan Lifa
Lecturer, Western University of Timişoara

Abstract:Our study refers to the north of the Lower Danube in the first millennium of the Christian era. It is based mainly on the literary sources of that era. This is the end of the ancient and early Middle Ages.
The first idea referred to the attitude of the emperors in the Roman Empire to the new religion at the end of the ancient age.We can also say that through the 5th century, Christianity has become generalized in this area. I presented the situation of North-Danubian Christians during the various persecutions. The last of the persecutions to the north of the Danube was in the 8th of the 4th century during the Goths, and since then probably the most famous martyr was St. Sava.
I presented the problems of Christians in the south of the Danube near the river. There is written evidence about martyrs, and the most important is Acta Sanctorum.
The same can be said of the Sinaxar of the Church of Constantinople, as well as of various authors. Among these writers of various writings can be listed also the natives near the Danube.
Thus Bishop Teotim also asserted that he had written, then Wulfila the one who translated the Bible. His Auxentius official in Durostorum wrote the Writer about Wulfila's faith, life and death.
Many of them were sanctified.
Archaeological discoveries have brought a lot of evidence to the spirits of our affections.
Even though in the 5th century Christianity grew generalized, not all the population had gone to the new religion.
In a larger space, our study presented the martyrs of this period. In addition to the beginnings of the Middle Ages, the territory we describe has gone through severe attempts due to migratory populations, For this reason, the new religion also experienced moments of rebounding to full victory and the formation of Christian medieval states.

Keywords: Lower Danube, Missionaries, Christianity, End of Antiquity, Beginning of the Middle Ages

Noua religie a avut şi un statut diferit în Imperiu în diverse perioade. Unii împăraţi i-au persecutat pe adepţii ei, alţii (precum Gallienus etc.) au fost foarte toleranţi[1]. În 325, pe vremea lui Constantin cel Mare[2] a fost convocat celebrul Sinod de la Niceea .

Aici apare un „*Teofil al Goţiei*", predecesor al lui Wulfila, după spusele lui Scorate Scolasticul (*Istoria bisericesscă ,II,41*), precum şi un episcop scitian pomenit de Eusebiu din Cezareea (*Viaţa fericitului împărat Constantin ,II,7*).

Toate acestea ne îndreptăţesc să afirmăm că până în secolul al-IV-lea creştinismul era deja foarte cunoscut şi la nordul Dunării, iar la începutul secolului al-V-lea, după aşezarea hunilor în Pannonia timp de un secol nu va mai veni aici vreo populaţie migratoare[3].

Răstimpul acesta de linişte (doar) în stânga fluviului ne sugerează că în secolele al V-lea şi al VI-lea era desăvârşită opera de creştinare a daco-romanilor[4], iar în Dacia postaureliană o mulţime de factori au concurat în acest sens. Astfel, relaţiile permanente cu Imperiul şi influenţele acestuia

[1] În 260 Gallienus a restituit chiar propietățiile confiscate de Valerianus etc
[2] Barnea, O.Iliescu, *Constantin cel Mare,* București ,1982
[3] D. Gh Teodor ,*Creștinismul le est de Carpați de la origini până la secolul al XIV lea* , Iași , 1991 ,p.59
[4] Ibidem, vezi și E.Popescu ,*Christianitas Daco-romanae,* București,1994,p.164 și urm.

BDD-A29495 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:58 UTC)

din urmă, contactul misionarilor şi al refugiaţilor creştini cu populaţia autohtonă, condiţiile deosebite din fosta provincie au avut un rol important.

Misionari şi martiri creştini

Am avut până acum în vedee posibilitatea apariţiei şi răspândirii creştinismului în aceste teritorii. Ne-am bazat foarte mult pe asemănările cu ideologia precreştină din Europa civilizată a secolelor timpurii şi din Orientul Apropiat.

Izvoarele literare şi descoperirile arheologice atestă existenţa unui număr impresionant de misionari şi martiri creştini în ţinuturile dunărene, conform aprecierilor lui Mircea Păcurariu, numai la Tomis vom găsi peste 60 deintre aceştia[5].

Am putea să împărţim oarecum perioada aceasta în trei mari părţi: - în primul rând epoca de început până la Edictul de la Mediolanum;

- Între 320-324 perioada în care creştini au fost persecutaţi de Licinus
- Deceniul al optulea din secolul al IV-lea, când a avut loc persecuţia lui Athanaric

Bibliografa referitoare la acest subiect fiind deossebit de vastă, ne vom mărgini la a prezenta câteva exemple şi probleme mai importante. Astfel, probabil chiar din vremea lui Diocleţian, îl mai găsim pe episcopul Irineu din Sirmium[6], care este dus în Pannonia şi martirizat din ordinul guvernatorului Probus (*Acta Sanctorum ,mart,III,553*). Tot *„la Sirminum se sărbătoreşte ziua monarhlui Sinerius şi a 42 de martiri,,*. Sunt pomenitţi, apoi Maximus, Dada şi Quintilianus (*Acta Sanctorum,ap.III,128*), posibil Dada de origine greacă iar Maximus şi Quintilianus romani.

În Imperiu creştinismul de început a fost un fenomen urban şi de coastă[7], mai ales în zonele Asiei Mici, Greciei şi Romei antice. La Dunărea de Jos aceşti trei creştini „*au fost rificaţi din ordinul Cndulului Tarquinius şi duşi la Durostorum pentru că nu jerfiseră zeilor*" (*Acta Sanctorum,ap.,II,8, 968).* O situaţie asemănătoare vom constata şi în cazul civilizaţiei rurale din aceste zone.

O inscripţie de la Axiopolis[8] pomeneşte numele martirolor Chril, Chindeas şi Tasos, ultimul fiind considerat dac la origine[9] şi este pomenit şi de *Acta Sanctorum(oct., II,411):"în Axiopolis se sărbătoreşte Sfântul Dasius".* Inscripţiile de la Noviodnum au confirmat şi ele listele martirilor.

Împăraţii romani s-au dovedit a fi din ce în ce mai slabi în lupta contra creşinsmului, astfel ca la 30 aprilie 311, Galerius a dat primul edict de toleranţă, urmat apoi de măsurile luat de Constantin şi Liciuns şi încălacatde acesta din urmă între 320-324. Persecuţia s-a exercitat şi în jurul teriotoriilor locuite astăzi de români.

Astfel, la Singidunum, poate chiar înainte de 313 au fost martirizaţi, sub Licinus, diaconul Emil şi temnicerul său, convertit Stratonic[10], iar listele ar putea continua.

Din acestă perioadă *„în cetatea Tomis se sărbătoreşte ziua a trei fraţi tineri: Argeaus, Marciosus şi Marcellinus (Acta Sanctorum, ian., I,82) , ziua lui Titus Episcopus sau mai bine zis Theogene , fiul lui Episcopus" (Acta Sanctorum, ian., I,124).*

Comunităţile creştine au devenit din ce în ce mai numeroase şi mai puternice astfel *„fraţii credincioşi Euthyches, Eustatius, Zoticus l-au îngropat pe Philus Episcopus noaptea lângă zidurile cetăţii în propietatea lui Adamantius într-o grotă subterană" (Acta Sanctorum, ian., I,135).* Zoticus este un nume des întâlnit la greci, dar s-ar putea să fie aceeaşi persoană[11] pomenită şi în Sinaxarul Bisericii din Constantinopol (sept., 13., p,.40,7-24): „ prăznuirea sfinţilor martiri Macrobius,

[5] M.Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe* , vol.I,Bucureşti, 1992, p. 87
[6] I.Rămureanu ,*Sfântul Irineu , episcop de Sirmium , în Studii teologice, an XXVII*,1975,p. 204-212
[7] M.Simion, *Primii creştini*, Bucureşti, 1993, p.109
[8] I.Barnea, *O inscripţie creştină de la Axiopolis, în Studii teologice,VI*,1954, 3-4 ,p.219-228
[9] N.Iorga, *Istoria românilor. Oamenii pământului, (până la anul 1000*), Bucureşti, 1992 ,p.90
[10] M.Păcurariu, *op.cit*,p.86
[11] Am cosiderat că nu există dovezi în acest sens; spre exemplu , în Calendarul Ortodox actual este trecut de două ori numele lui Zoticus

BDD-A29495 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:58 UTC)

Gordianus Illie, Zoticus, Lucian şi Valerianus" în timpul lui Licinus. Pentru ziua de 4 iunie un Zoticus este pomenit alături de Attalos şi Kamasis în Martinologul Ieronimian şi tot pentru aceaşi zi este pomenit Filippos în Martinologul Siriac[12]. Mormântul lui Zoticus, Attalos, Kamasis şi Filippos a fost pus peste mormântul altor doi martiri mai vechi, iar la sfârşitul secolului al IV lea sau începutul secolului al V lea s-a ridicat aici un martyrium descoperit în zilele noastre la Niculiţel[13]. Dacă cei patru au fost martirizaţi în timpul lui Licnius ceilalţi doi, nceunoscuţi, au murit mai devreme. Mircea Păcurariu[14] considera că mormântul mai vechi datează din vremea lui Decius însă măsurile luate de acesta din urmă împotriva creştinilor este cunoscut că nu au afectat zona Dunării de Jos. Problema martirilor de la Niculiţel a fost discutată[15] şi noi înclinăm să credem că cei doi, mai vechi au murit pe vremea lui Diocleţian.

Legăturile dintre romanitatea de la sud şi nord de Dunăre n-au încetat şi acelaşi împărat a fost nevoit acum să dea edict în acest sens, edict ce prevedea pedeapsa capitală pentru cei cei îi ajutau pe goţi.

Dovadă a consecinţelor acestei măsuri sunt afrimaţiile lui Ammianus Marcellinus (*Istoria romană, XXVI ,5,8) :" Împiedicarea comerţului îi strâmtora pe barari cu amarnica lipsă de cele trebuitoare"*. Înglodând elementele etnice diferite fără puternica inflenţa a romanităţii.

Aşezările şi necropolele aparţinând acetsei culturi conţin ceramică lucrată cu mâna, de factură dacică, dar şi ceramică daco-romană de mai bună calitate, apoi amfore şi căni ce au ajuns să fie imitate[16], brăzdadare de plug de tip roman, unele case din piatră, chiar cu coloanele şi acoperite cu ţiglă[17]; toate puse în legătură cu influenţa Imperiului. Pe de altă parte influenţa exercitată în domeniul spiritual sunt bogate. Este cunoscută povestea lui Epiclet şi a lui Astion ,al cărui martyrium s-a descoperit la Halmyris[18]. Originari din Asia Mică și persecutați acolo pentru credința lor, cei doi, ca și atâția alți creștini, au fugit spre zonele dunărene. Ajunși la Halmyris , ei sunt martirizați, dar lasă în urma lor o mulțime de dișcipoli. Sunt creștinați și părinții lui Astion, veniți și ei din Asia Mică. Din povestea lor cunoaștem numele primului preot creștin pe aceste meleaguri (Epiclet), precum și faptul că în jurul anului 300 avem aici o eparhie în frunte cu episcopul tomitan Evangheliucus[19]. Mormântul celor doi va deveni mai târziu loc de pelerinaj pentru credincioși[20].

Așa cum am văzut ,Zoticus e pomenit în Sinaxatul Bisericii din Constantinopol (sept.,13,7-24) alături de alți creștini: Macrobius, Gordianus, Ilie, Lucian și Valerianus. Ipoteza fugarilor exilați din Imperiu se va confirma încă o dată când aflăm că dintre aceștia "*Macrobius era din Capdochia iar Gordianus era din provincia Paflagonia. Au fost exilați în Scythia. Acolo au fost martirizați"*, după cum notează documentul sus amitit. Avem toate motivele să credem că mai existau și alți fugari sai exilați ajunși pe aceste teritorii, creștini ce au răspândit cunvântul Evangheliei[21].

Cele dintâi mărturii scrise despre lăcașurile de cult de la nordul Dunării se rferă la audianii aurghiuniți aici din Imperiu. Despre ei, Epihanios (Îpotriva celor 80 de ereyii, 70,1,1) nota că

[12] M.Păcurariu, *op.cit.*,vol.I, p.133

[13] I.Barnea, *Un martyrium descoperit la Niculițel* , jud.Tulcea, *în SCIV,XXIV*,1973,1-2,p.218-228; I.Rămureanu ,*Martirii creștini de la Niculițel decoperiți în anul 1971, în Biserica Ortodoxă Română , an XCI,1973, nr.3-5,p.467-471;V.H.Baumann ,Cercetări recente la bazilica paleocreștină din satul Niculițel(jud.Tulcea), în Peuce ,10,*1991,p.121-125

[14] M.Păcurariu,*op. Cit*. ,vol.I,p.83; este vehiculată ideea conform căreia ar fi vorba de perioada în care a domnit Decius acest lucru nu poate fi real pentru că atunci n-au fost martirizați creștini la Dunărea de Jos

[15] Amintim în acest sens I.Barnea, *în Artă creștină în România ,vol.I,* secolele III-IV,București,1981,p.40-42; E.Popescu *Christianitas...*,p.100-106,109-110

[16] Gh. Bichir ,*Dacii liberi în nordul Daciei , în Spațiul nord-estic în mileniul întunecat*,Iași,1997,p.39

[17] I.Ioniță ,*Din istoria dacilor liberi* , Iași,1982,p.99 și urm.

[18] *Ibidem*, p.107 și urm.

[19] N.Vornicescu , *Scrieri străvechi la Dunărea de Jos. Despre "Pătimirea Sfinților Epiclet și Astion" scrisă în Cetatea Halmyris la cumpăna secolelor III-IV, în Academica* ,București, 1999,9,p.14-15; nr.6,p.14-15

[20] *Ibidem*

[21] *Ibidem*, vezi și M.Păcurariu, *op.cit.*, vol.I, p.88

BDD-A29495 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:58 UTC)

”locuiesc în mănăstiri şi trăiesc retraşi de aocietatea celorlalţi oameni acând aşezările lor prin suburbii, sau chiar prin alte locuri unde obişnuiesc să-şi facă sălaşurile lor cele îngrădite. Întemeietorul acestei secte a fost Audios,care a trăit pe vremea lui Arius cam pe atunci când se adunase împotriva lui Arius (325) şi nodul care l-a condamnat fiind în patrai lui Audios om vestit (în Mesopotamia)”

Tot despre Audios , Epiphanios (14,5) nota*:” Şi când se află acum o bucată de vreme în Scythia şi pătrunsese adânc aolo, în interiorul ţarii goţilor i-a instruit pe mulţi dintre goţi în lucrurile credinţei. Tot el a întemeiat în această ţară a goţilor şi mănăstiri în sânul cărora a înflorit regula călugărească. Fără îndoială ,felul de viaţă al comunităţilor audiane este cu totu vrednic de laudă şi orice faptă care se petrece în mănăstiri audianilor este frumoasă”*.

Într-o scriere îndreptată împotriva ereziilor, audianii au fost lăudaţi de chiar autorul acesteia, deci ei se bucurau de un real prestigiu, atât în Mesopotamia cât şi în *”ţara goţilor”*, unde au întemeiat ”*mănăstiri ”* unde au fost misionari aşdar la întoarecerea în ţara lor trebuie să fi lăsat în urmă mulţi adepţi convertiţi la creştinism.

Un aport important la răspândirea noii religii în ţinuturile norad-dunărene a fost adus şi de captivi luaţi din Imperiu. Cel mai semnificativ episod în acest sens îl găsim în opera lui Philostrogios (Istoria bisericească,II,5). Conform spuselor sale goţii ”au luat mulţi prizioneri, printre alţii şi clerici şi s-au întors acsă cu multă pradă. Aceşti prizioneri şi oameni trăind împreună cu barbarii au convertit pe mulţi dintre ei la adevărata credinţă şi i-au convins sa îmbraţişeze religia creştină în locul credinţi păgâne”. Dintre aceşti prizioneri făceau parte şi strămoşii lui Wulfila, ”capadochieni de neam, născuţi în apropierea oraşului Parnassos, într-un sat numit Sadaglthina”.

Persecuţia pornită de Athanaric l-a silit şi pe Wulfila să fugă în sudul Dunării, dar contactele cu ”ţara goţilor” au continuat. El a rămas un intermediar între goţi şi împăratul Valens (Theophanes Confessor, Cronographia). De altfel şi la început el fusese intepret între goţi şi Imperiu. A fost un erudit care a cunoscut mai multe limbi, a predicat în aceste limbi şi a scris pentru credincioşii daco-romani şi goţi (Auxentius, Scrisoare despre credinţă..). Traducerea Bibliei a făcut ca, despr el, autorii de epocă să scrie cu admiraţie, consemnând aceste eveniment (Auxentius Scrisoare despre credinţă..; Philostrogios, Istoria bisericească, II, 5; Iordanes, 260; Socrate Scolasticul, Istoria bisericească, IV, 331).

Traducerea Bibliei devine posibilă numai în contextul contactelor cu lumea civilizată, în a cărei cultură şi spiritualitate s-a integrat încă depe vremea cînd era talmaci al soliilor goţilor.

Tot la vremea lui Athanaris se referă şi cele şase pagini ale scrierii Pătimirea Sfântlui Nichita (Anacleta Bolandiana ,XXXI), de unde aflăm că şi acesta din urmă a fost asemneni lui Wulfila ” a fost iniţiat de episcopul Teofil, care a luat parte la sinoadele de la Niceea şi Constantinopol” . Sfîntul Nichita a fost un authton din stânga Dunării, de vreme ce despre el, în Sinaxarul Bisericii din Constantinopol (sept,15,24-30), se notează că a fost ”născut şi crescut în ţara barbarilor numiţi goţi, dincolo de Istru” afirmaţie ce nu mai are nevoie de niciun comentariu.

BIBLIOGRAPHY

Barnea, O.Iliescu, *Constantin cel Mare*, Bucureşti ,1982
I.Barnea , *O inscripţie creştină de la Axiopolis*, în Studii teologice,VI,1954, 3-4
Idem , *Un martyrium descoperit la Niculiţel* , jud.Tulcea, în SCIV,XXIV,1973,1-2
Gh. Bichir ,*Dacii liberi în nordul Daciei , în Spaţiul nord-estic în mileniul întunecat*,Iaşi,1997
V.H.Baumann ,*Cercetări recente la bazilica paleocreştină din satul Niculiţel(jud.Tulcea), în Peuce ,10,1991*
I.Ioniţă ,*Din istoria dacilor liberi* , Iaşi,1982
N.Iorga ,*Istoria românilor .Oamenii pământului, vol II(până la anul 1000*), Bucureşti, 1992
M.Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe*,Bucureşti, 1992

BDD-A29495 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:58 UTC)

E.Popescu ,*Christianitas Daco-romanae*, București,1994
D. Gh Teodor ,*Creştinismul le est de Carpaţi de la origini până la secolul al XIV lea* , Iași , 1991
I.Rămureanu ,*Sfântul Irineu , episcop de Sirmium , în Studii teologice, an XXVII*,1975
M.Simion, *Primii creştini*, București,1993,
N.Vornicescu , *Scrieri străvechi la Dunărea de Jos. Despre "Pătimirea Sfinților Epiclet și Astion" scrisă în Cetatea Halmyris la cumpăna secolelor III-IV, în Academica* ,București, 1999,9,p.14-15; nr.6

BDD-A29495 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:58 UTC)